

Mark W. Hamilton, Kenneth W. Cukrowski, Nancy W. Shankle, James Thompson i John T. Willis

Riječ koja preobražava. Biblijski komentari novozavjetnih knjiga: Evanđelje po Mateju; Evanđelje po Marku; Evanđelje po Luki; Evanđelje po Ivanu. 3A svezak

Zagreb: Biblijski institut, 2020., str. 205.

U izdanju Biblijskog instituta iz Zagreba 2020. godine objavljen je treći A svezak komentara Biblije pod naslovom *Riječ koja preobražava – Biblijski komentari novozavjetnih knjiga: Evanđelje po Mateju, Evanđelje po Marku, Evanđelje po Luki, Evanđelje po Ivanu i Djela apostolska*. Treći A svezak dio je monumentalnog djela *Transforming Word: One-volume Commentary of the Bible* koje na više od 1100 stranica donosi detaljan komentar svih biblijskih knjiga.

Izvorno, ovaj je komentar rezultat rada teološke zajednice Stone-Campbell, tj. Pokreta obnove, konkretnije, prvoklasnih biblijskih učenja sveučilišnih profesora s kršćanskog sveučilišta Abilene. No urednici autorima nisu nametali metode niti su cenzurirali njihova tumačenja i zaključke, što pridonosi kvaliteti i teološkoj širini ovog komentara.

Komentar svakog evanđelja donosi sadržaj, kratki uvod u evanđelje, komentare biblijskog teksta koji nisu napravljeni redak po redak, već autori komentiraju veće dijelove teksta, što pomaže u boljem praćenju tijeka argumenta pojedinih dijelova Pisma, a na kraju autori donose teološka promišljanja koja pomažu čitatelju da uvidi teološke implikacije svakog evanđelja te popis literature i prijedlog izvora za daljnje proučavanje.

Ovaj komentar predstavlja idealno referentno sredstvo za voditelje malih grupa za poučavanje Biblije, vjeroučitelje, pastore i druge crkvene vođe, studente teologije, kao i sve ozbiljne proučavatelje Svetog pisma. Čitanjem ovog komentara, čitatelj može steći bolji uvid i razumijevanje ustroja i tvrdnji pojedinih biblijskih knjiga, glavnih povijesnih pitanja koja utječu na tumačenje, kao i teološkog značenja pojedinih biblijskih knjiga.

Iako je izvorno ovo jednosveščani komentar, na hrvatskom jeziku bit će objavljen u sedam nastavaka u tri sveska, što će u konačnici činiti jednu kolekciju komentara. Prvi svezak, koji donosi uvod u Stari i Novi zavjet, objavljen je još 2010. godine. Drugi svezak posvećen je Starome zavjetu, a kada bude objavljen i drugi dio trećeg sveska u prvoj polovici ove godine, bit će to prvi cjeloviti komentari Novoga zavjeta u zadnjih 20 godina na hrvatskom jeziku, a koji dolaze iz tradicija crkava reformacijske baštine.

Svaki novi prijevod Biblije na hrvatskom jeziku ili biblijski komentar predstavlja jedan korak više u promicanju biblijske pismenosti i zbog toga se raduje-

mo što hrvatskoj javnosti možemo predstaviti ovu seriju komentara – seriju koja je posvećena Riječi koja uistinu može preobraziti svoje čitatelje.

Ervin Budiselić

Susan White

Temelji kršćanskog bogoštovlja

Zagreb: TFMVI, 2019., str. 270.

U svojoj izdavačkoj aktivnosti objavljivanjem *Foundation of Christian Worship* (Susan J. White) [Temelji kršćanskog bogoštovlja] Sveučilišni centar za protestantsku teologiju 'Matija Vlačić Ilirik' učinio je još jedan vrijedan korak. Ovo izdanje, prilog je i doprinos tematici koja je u Hrvatskoj, posebno u nekih naših kršćanskih tradicija, prilično zanemarena. To je liturgičnost i liturgijski aspekti u životu kršćanske zajednice. Iako kršćanske crkvene zajednice episkopalnog ustroja (evangelici, reformirani, episkopalni) imaju određenije poimanje i praksu u liturgičnosti od tzv. slobodnih ili nekonformističnih protestantskih zajednica, ovaj je rad vrijedan i važan doprinos za obje od ovih povijesnih crkvenih tradicija.

Rad je pregledno i logično strukturiran u sedam poglavlja. Počevši od *Temelja izučavanja bogoštovlja* (poglavlje 1), slijedi poglavlje 2 (*Sastavnice kršćanskog bogoštovlja*). U određenom smislu poglavlje 2 svojevrsna je središnjica ovog rada pa na neki način može opstati kao samostojeća cjelina. Poglavlja 3-4 naslovljena su kao *Duhovna hrana (I) (II)* i čini se da su mogla ipak biti jednim poglavljem. Ovdje treba primijetiti da u odjeljku *Navještaj Riječi* autorica, čini se, usmjerava svoj rad prema nekonformističkim (tzv. slobodnim) crkvenim zajednicama, mada to nigdje izriječkom ne ističe. Naime, autorica izriče sljedeću pretpostavku: „ironično je to što se čitanju Biblije na javnim bogoslužjima često ne pridaje pozornost... Ponekad se pročita samo nekoliko redaka koji služe samo kao odskočna daska za propovijed“ („Navještaj Riječi“).

U crkvenih tradicija, koje prate crkvenu godinu i gdje se koriste biblijska čitanja kroz godinu (uz dva čitanja iz Starog zavjeta i Poslanice i jedno čitanje iz Evanđelja), sva su i tematski usredotočena, takvo navještanje gdje pojedini redak služi kao odskočna daska, zapravo i nije vjerojatno. Osim toga, u takvim sredinama i navještaj Riječi je vremenski ograničen, čime je znanto više fokusiran od dugih propovijedi temeljem „samo nekoliko redaka“ koje pak po trajanju mogu lako izgubiti nit vodilju, kao i koncentraciju vjernika slušatelja.

Ako se vratimo na poglavlje 1 („Temelji izučavanja kršćanskog bogoslužja“), tamo se iznosi 6 aspekata bogoštovlja. I to, bogoštovlje kao: *služenje Bogu, kao odraz neba, kao ojačavanje, kao zajedništvo, kao navještaj i kao poprište transcen-*